

Смольська Л.М.

Національний університет водного господарства та природокористування

ПСИХОЛОГІЧНО-ДУХОВНИЙ СКЛАДНИК ЗДОРОВОЇ СЕКСУАЛЬНОСТІ МОЛОДІ

Розглянуто деякі теорії здоров'я та сексуальності та запропоновано на їх основі поняття здорової сексуальності. Воно ґрунтується на концепції здоров'я як нормального психосоматичного стану та здатності особи оптимально задовольняти свої матеріальні та духовні потреби. Важливим рівнем здоров'я є психологічний, що реалізується як здатність свідомо долати перешкоди та відновлювати гармонію. Сексуальність визначена як складний соціокультурний феномен, отже, фактори впливу на сексуальність різноманітні. Найважливішим потенційним ресурсом здорового благополуччя є бажання особи бути цінною і такою, яку повністю приймають як значиму в соціальному оточенні. Сексуально здорова людська поведінка залежить від певного рівня гормонів, від статевого, емоційного, комунікативного досвіду. Духовним мотивам особистості відповідає образ творця блага з любов'ю в серці. Здорова сексуальність особистості, яка на шляху розвитку в контексті локальних та глобальних викликів, – не результат еволюційного процесу. Це усвідомлена психотілесна активність із ціннісними культурними ідеалами. Оскільки сексуальна поведінка має в основі вроджену та набуту складові частини, зроблено припущення, що набута містить психологічні та духовні елементи. Використовуючи наукові джерела, було виявлено фактори впливу на здорову сексуальність. Було застосовано тестове дослідження для уточнення вчительських думок та ставлень до цієї теми. Було виявлено, що грантові освітньо-профілактичні програми не завжди відповідають українським ціннісним пріоритетам емоційної близькості, ніжності, спонтанності та любові. Авторка пропонує напрямки сприяння розвитку сексуальної здорової особистості на основі вибраних психологічних та духовних елементів. Одним із засобів має бути мистецтво – його зразки, ретельно відібрані професіоналами та інтегровані в шкільну програму. Запропоновано структуру психологічно-духовної складової ресурсів здорової сексуальності. Авторський варіант містить шість елементів; вони можуть бути використані для створення відповідної моделі експериментальної освітньої програми.

Ключові слова: джерела сексуального благополуччя, соціокультурні чинники сексуальності, духовні цінності, напрямки розвитку, здорова сексуальність.

Постановка проблеми. Сексуальна поведінка і відповідні настанови молоді залежать від історичної епохи. Старші покоління в родині нинішньої української молоді жили в радянських умовах ідеологічного відчуження від задоволення та особистого щастя. Тема сексуальності не була доступна, саме явище сексуальної природності не тільки не вважалося цінністю, а навіть тлумачилося як аморальне і не гідне «хорошої» людини. Така подвійна соціальна мораль завдала шкоди кільком поколінням. Про це свідчать від класиків психоаналізу до сучасних представників психодинамічного підходу в соціальній психології: З. Фрейд, К. Юнг, А. Адлер, Г. Олпорт, К. Левин, Р. Вудвортс, В. Райх, К. Платонов, Л. Божович та інші.

Сучасні тенденції щодо сексуальності хитнуло в інший бік. Якщо раніше подвійна мораль

не схвалювала сексуальної природності в людині, то сучасний глобальний маркет готовий вбачати та штучно створювати сексуальний потяг, відверто натякаючи на «дорослу сексуальність» там, де її по факту немає. Так намітилась тенденція сексуалізації товарів, зокрема дитячих. Сексуалізація дівчат та жінок стала стійкою традицією в рекламному бізнесі. У свою чергу, серед молоді спостерігається така тенденція: поняття здорової норми підміняється поняттям сучасної норми. Молоді люди, яким дуже рано дають дозвіл на секс (аби лишень безпечний), потрапляють у неприємну психологічну ситуацію – старше покоління більше не передає свої цінності молодшому, а власні ідеали не встигають сформуватись під навалюю інформаційної індустрії. Порушена сексуальна сфера, збіднена за рахунок психологіч-

ного та духовного компонентів, зведена до біологічного інстинкту, стає і наслідком, і джерелом невротизації. Про це говорить статистика захворюваності, залежностей, суїциду, кримінальності, патології репродуктивних функцій в Україні [1]. Шляхи сприяння розвитку психічно та сексуально здорової людини – задача суспільства. Відповідна місія – на науково-академічних структурах, психологічних та соціальних службах, на просвітницьких громадських організаціях. Для її реалізації потрібна державна програма, а для її розробки потрібна змістова модель.

Дані матеріали містять аналіз наукових теоретичних джерел та емпіричних досліджень. На їх основі запропоновано структуру психологічно-духовної складової частини здорової сексуальності; із цієї структури може бути розроблена модель та програма сприяння розвитку здорової сексуальності молоді.

Аналіз наукових досліджень. М.З. Вацик та Є.Ц. Ясинська вивчали статеве та репродуктивне здоров'я української молоді та прийшли до висновку, що сучасний стан здоров'я підлітків та юнаків потребує прийняття на загальнодержавному рівні національної програми виховання здорового способу життя, в тому числі статевого здоров'я як одного із стратегічних напрямків розвитку людських ресурсів України [2]. Н.С. Русіна, вивчаючи особливості психосексуального розвитку сучасних українських школярів, виявила, що широкий доступ до не завжди адекватної віку інформації, відсутність у більшості родин важелів духовного і сексуально-етичного впливу на психіку підлітків призводить до деформації їхнього сексуального розвитку, зокрема до ранніх статевих контактів та подальшої психологічної травматизації [3].

У науковій літературі найчастіше аналізуються проблеми відхиленої поведінки й збиткових соціально-психологічних сценаріїв. Західні практики просувають освітні програми, що акцентовані на розвитку готовності підростаючої людини до власних сексуальних проявів та прийняття таких проявів в інших. Однак уявлення про здорову сексуальність у західних науковців та у вітчизняних відрізняються в силу різниці історичного духовного досвіду й автентичних ціннісних пріоритетів. Українська концепція здорової сексуальності для системного упровадження в освіту не розроблена, експертно не вивірена й нормативно не регулюється.

Мета статті – дослідити психологічно-духовний компонент здорової сексуальності та змо-

делювати його структуру. Для досягнення мети потрібно вирішити кілька **завдань**:

1) визначити на основі аналізу науково-практичних джерел психологічний зміст поняття «здоров'я» й «сексуальність» та синтезувати їх у цілісне понятійне утворення «здорова сексуальність» із відповідним смисловим наповненням;

2) проаналізувати психологічні чинники, що впливають на сексуальну поведінку сучасних підлітків та молоді, в тому числі на основі опитування педагогів;

3) окреслити шляхи сприяння розвитку здорової сексуальності особистості.

Виклад основного матеріалу. Здорова сексуальність як предмет дослідження асоціюється із двома ключовими поняттями, на перетині яких виникає ціннісний соціально-психологічний феномен. Поняття здоров'я І. Попеску визначає як нормальний психосоматичний стан і здатність людини оптимально задовольняти систему матеріальних і духовних потреб [4]. А.Я. Іванюшкін вважає здоров'я «стратегією життя», тобто психологічною характеристикою особистості, а не показником біологічної функціональності організму [5]. Він виділяє три рівні здоров'я: 1) біологічний, що ґрунтується на регуляторних рефлексах та гормональному забезпеченні адаптації і т.п.; 2) соціальний, що відображує здатність до стосунків та ролівої відповідності; 3) особистісно-психологічний, що проявляється у свідомому подоланні перешкод для встановлення або відновлення гармонії.

Група вчених з Єгипту дослідила індикатори перспективного розвитку нормальної та відхиленої сексуальності в дітей від 2 до 12 років через ставлення до них збоку найближчого соціального оточення. Вони спостерігали за інтерпретацією матерів сексуальної поведінки їхніх дітей, провівши опитування серед жінок різних регіонів та різної культури. Негативні інтерпретації матерів та системне незадоволення синами та дочками спостерігались найчастіше в неповних сім'ях із низькими доходами та низьким освітньо-культурним рівнем. За спостереженням авторів це створювало перспективу майбутніх психосексуальних порушень у неповнолітніх осіб [6]. О.С. Огаркова системно дослідила сексуальність як багатоаспектний і полікомпонентний феномен. Дослідницею було приділено увагу сексуальному сценарію і акумуляції сексуального стимулу, що спричиняє сексуальне збудження [7].

Антропологи, вивчаючи розвиток людини у філогенезі, дістались висновку: збільшення площі

кори великих півкуль завдяки мові й суспільній культурі суттєво відрізняє сексуальність людини від статевої інстинктивної поведінки тварин, яка переважно забезпечується лише стовбуром мозку. Класик психотілесності А. Лоуен визначає сексуальність як специфічне звертання та відповідь тіла на запрошення до невербальної комунікації, що опосередковується знаннями та ціннісними ставленнями людини [8]. Казімеж Обуховський наголошує на насолоді психофізіологічних контактів, збагачених еротизмом, на який не здатна жодна тварина [9]. Л. Акімова та інші прихильники такого бачення вважають, що еротизм поєднує в собі гормональні імпульси й реакції, з одного боку, соціальні відносини та суспільно закріплені стереотипи – з іншого [10]. Автор багатьох масштабних досліджень сексуальності, Мастерс характеризує сексуальність як складне соціокультурне явище, що охоплює різні сфери психічного життя людини: відчуття, переживання, емоції, уяву, думки, мотиви, дії, вчинки – все те, що супроводжує її активність [11].

Вужчі понятійні окреслення зустрічаємо в соціально-психологічних дослідженнях В.А. Гупаловської, Стрілець Н., Р. Коллінз, Б. Берельсон, Г. Стейнер та ін. Ці автори зосередили увагу на статево-рольовій ідентичності та стереотипах, з нею пов'язаних [12].

Н.Ю. Іванова пропонує в якості моделі сексуальності її структурні ієрархічні складові: біологічну, психологічну, соціальну, поведінкову, клінічну і культурну [13]. Біологічний аспект у вигляді гормонального забезпечення впливає на психологічний фон – емоційні стани та думки. Біопсихологічний комплекс, зокрема, проявлений через активність дзеркальних нейронів, сприяє щільнішим соціальним контактам та довірі в сексуальному партнерстві. Закріплені соціальні ролі чоловіка, жінки задають патерни сексуальної поведінки мужності та жіночності – вони взаємодоповнюються в гетерогенній парі. Завдяки збереженій здоровій сексуальності людина здатна за умов свідомої опори на неї швидше подолати психосоматичні негаразди.

І. Кон головними мотивами сексуальної поведінки вважає бажання бути визнаним, подобатись, привертати позитивну увагу, бути обраним посеред інших та високо оціненим. Незадоволеність такої потреби особливо гостро відчувається в підлітково-юнацькому віці, адже дитина швидко змінюється, стає конфліктною і «незручною». Якщо особистість у підлітковому періоді зустрічає в оточенні розуміння й підтримку, якщо задоволена

своєю «рейтинговістю», то вона не вдається до компенсуючих сексуальних відхилень. Мастурбація тоді має не нав'язливий характер, а епізодичний. Замість донжуанства у хлопців та німфоманії у дівчат в одному варіанті та ізоляції чи агресії до протилежної статі – в іншому, існує перспектива глибоких стійких стосунків у психосексуальному партнерстві. Така людина здатна на створення сім'ї та професійну самореалізацію. Якщо в підлітково-юнацькому віці задоволена потреба бути цінним та визнаним, то прояви садизму, мазохізму, педофілії тощо ніколи не будуть властиві цій персоні. Особистість, зігріта душевним теплом, проявляє себе через здорову сексуальну поведінку – такий логічний висновок І. Кона [14].

Рушієм здорової сексуальності та психічної енергії в цілому, за З. Фрейдом, є «сила потягу» [15]. Термін «сексуальна збудливість», що позначає умову здорового процесу, відображує готовність людини індивідуальним поведінково-еротичним чином реагувати на ситуації потенційної енергетичної джерельності та ініціювати їх. Така поведінка згідно з феноменологічним напрямком у психології може бути зумовлена не тільки гормональним статусом організму, а й емоційним, комунікативним досвідом особистості, її духовними мотивами бути творцем блага, любити світ. У момент сексуально-еротичного збудження зрілої особистості усі вищезгадані зумовленості сходяться в один акорд. Стратегії сексуальної поведінки в сучасному європейському контексті беруться від батьків лише частково, основні знання діти отримують в освітніх закладах у вигляді інструкцій та популярної інформації з науково-технологічними і статистичними даними. Мистецтво з його духовними ідеалами могло би бути в українській освіті ще одним гідним джерелом розвитку здорової сексуальності, бо воно викликає сильні переживання; ті, у свою чергу, здатні формувати та суттєво змінювати внутрішні поведінкові програми.

Природна здорова сексуальність реалізується в коханні, де є місце ніжності та спонтанності. Таких зразків, як свідчить опитування у 2020 році студентів НУВГП під час вивчення ними вибіркової авторської дисципліни «Психологія здорової сексуальності», дітям та підліткам бракує в найближчому оточенні. Цю тезу з 50-ти опитаних підтвердили 46 студентів (92%) повністю та 4 (8%) – частково погодились. Усі 100% студентів різних спеціальностей визнали, що неприпустимо зводити сприяння розвитку здорової сексуальності лише до інформування про фізичну безпеку

(користування презервативами), до знань з біології та правових форм регулювання стосунків.

Під час вивчення дисципліни молоді люди співставляли свій досвід з інформацією рекомендованих джерел, а потім обговорювали важливі питання в групі. У дискусійному форматі в результаті сократівського діалогу студенти сформулювали тезу: любляча творча людина у своїх взаєминах із світом відрізняється від особи, що боїться наслідків невчасної вагітності та набуття статевим шляхом хвороб. Відрізняється вона і від «технічно» вмілих осіб, яких озброїли на тренінгах «рецептами» маніпулювати у партнерстві.

У результаті вивчення дисципліни студенти відобразили таке: любляча творча особистість бажає дарувати приємність іншій людині; вона щиро спонтанна; тонко відчуває тіло та емоції партнера як свої; важливим внеском у розвиток здорової сексуальності є поетизація і романтичність стосунків, що для юних осіб є важливою культурною, а не самочинною фазою повноцінного психосексуального розвитку.

Студенти без заперечень прийняли інформацію про те, що сексуальна привабливість збагачується розумовою креативністю, що, зокрема, проявляється в партнерському генеруванні та сприйманні жартів [16]. Як ідеал було позначено, що взаємна відповідність у парі важлива на всіх рівнях: на функціонально-секреторному, на емоційно-почуттєвому і на духовному. Духовний рівень був конкретизований як відчуття себе креативним творцем життя, творцем та дзеркалом любові.

Створення умов розвитку здорової сексуальності в молодих людей починається дуже рано – з материнського вміння любити своїх дітей, інакше, як свідчать біографічні дослідження групи осіб сексуальної злочинності, з них можуть вирости збоченці [17]. Психологи мають проводити просвітницьку роботу серед батьків та робити тактовні внески в психосексуальні сімейні стосунки.

Це особливо актуально, бо інформаційне середовище, в тому числі віртуальне як фактор впливу на стратегії сексуальної поведінки, стало набагато агресивнішим та відчужуючим від природної ніжності й спонтанності в порівнянні із середовищем, у якому виховувалось старше покоління. Про це свідчить проведене нами опитування педагогів у 2019 році в РОІППО: 84% підтвердили тезу повністю, 16% – погодились частково. Серед тих, хто погодився, 96% були люди старше 45 років. Опитування, організоване в рамках лабораторії психології освітнього професіоналізму, проведене шкільними психологами

в Костопільському та Здолбунівському районах Рівненської області, показало: ще зберігається настанова на так звану «незручність» теми не лише серед батьків, а й серед педагогів. Це повністю підтвердило 68% респондентів, частково погодились – 13%, не погодились – 19%. При цьому 92% тих, що відчувають незручність в обговоренні теми сексуальності, – освітяни віком 45 і старше років. Для школярів, на думку опитаних, сексуальна тематика – не табу: підлітки, юнаки та дівчата все важливе на тему сексу легко знаходять в Інтернеті. Із цим твердженням повністю погодились 49% опитаних педагогів; 22% погодились частково; решта, 29%, категорично не погодились.

У бесіді освітяни свідчили, що громадські організації поширюють серед дітей брошури, комікси, відеофільми та мультики такого змісту, який частково суперечить традиційним українським цінностям. Нав'язні ставлення, фіксовані страхи та підозрілість – далеко не весь перелік наслідків, що можуть негативно вплинути на психосексуальний розвиток дитини, якщо тільки такими заходами обмежуватись. На грантові кошти створюється продукція для масового розповсюдження про СНІД/ВІЛ, аборти, венеричні захворювання, «домашнє насильство», в тому числі сексуальне, та засоби запобігання йому. Дітям стала доступна інформація про «гендерну нерівність» й права на «рівність чоловіків і жінок в усьому», на одностатеві сексуальні стосунки й шлюби; інформація про унормовану в багатьох європейських країнах можливість обирати собі стать. Разом із буклетами про менструацію та гігієнічними пакетами для дівчат підліткам роздають презервативи та вчать ними користуватись. Така розширена «просвітницька» політика не знаходить одностайного схвалення, як свідчили педагоги в бесідах, не лише на наших теренах, а й у деяких європейських країнах, зокрема в сусідній Польщі, яка вже відмовляється від Стамбульської Конвенції [18]. Багато положень цього документу є несумісними із християнськими духовними настановами, про що висловлюються представники різних християнських конфесій у ЗМІ.

Проведене науково-теоретичне та емпіричне дослідження дозволило змоделювати психологічно-духовну складову частину розвитку здорової сексуальності дітей та молоді. У неї увійшли такі елементи:

1) знання природності своєї та протилежної статі; усвідомлення природності гетерогенного партнерства;

2) самодизайн як неперервний відкритий творчий процес на основі вродженої статевої приrodnosti, духовної цінності любові та свідомого подолання перешкод у стосунках;

3) знання та розуміння механізмів здорового психотілесного розвитку дітей-підлітків-юнаків батьками й педагогами та вміння толерантно ставитись до цих проявів;

4) позитивний образ «Я» дівчини чи хлопця та відповідні проєкції на людей і світ як результат ставлення батьків із любов'ю й повагою до дитини;

5) естетично-еротичний смак, сформований на найкращих зразках мистецтва;

6) збагачений арсенал внутрішньої та зовнішньої поведінки: ніжність, чуйність, милування, творча спонтанність, уважність, великодушність.

Висновки. Учені виділяють два важливих компоненти у статево поведінковому патерні – біологічний фіксований і психологічно-поведінковий набутий. Обидва є вкрай важливими для розвитку здорової сексуальності молодих людей.

Людина в сексуальності має широкий діапазон варіативності траєкторій розгортання біологічних та психологічних програм відповідно до її оточення, в тому числі інформаційного. Особливої

ваги в сучасних умовах інформаційно-ринкових маніпуляцій та небезпек набувають духовні чинники взаємодії людини зі світом.

Здорова сексуальність особистості, яка перебуває на шляху розвитку в умовах глобальних та локальних викликів, має бути спрямована на творчість та інтеграцію відповідно до ціннісних ідеалів національної культури.

Перед українською освітою постала стратегічна місія – створювати умови для навчання любити протягом життя. Це навчання як генеральний орієнтир сприятиме реалізації ідеї розвитку сексуальної культури на основі прищеплення духовних цінностей у підростаючого покоління.

Перспектива подальших досліджень. Потрібна експертами розроблена та вивірена національна модель здорової сексуальності з урахуванням всіх факторів, вигод та ресурсів. Запропонована у статті структура психологічно-духовної складової частини здорової сексуальності дозволяє розробити навчально-тренінгову програму для психологів, які працюватимуть із батьками та педагогами в питаннях психосексуального розвитку дітей та формування в них духовних основ міжстатевих стосунків.

Список літератури:

1. Мельник П.С., Дзюба О.М., Кудренко М.В., Дудник С.В., Чепелевська Л.А., Слабкий Г.О. Щорічна доповідь про стан здоров'я населення, санітарно-епідеміологічну ситуацію та результати діяльності системи охорони здоров'я України. 2017 рік. Київ, 2018. 458 с.
2. Вацик С.З., Ясинська Є.Ц. Статеве та репродуктивне здоров'я молодих громадян України. *Клінічна та експериментальна патологія*. Т. 18, № 3(69), 2019. С. 22–26. DOI:10.24061/1727-4338.XVIII.3.69.2019.266.
3. Русіна С.М. Особливості психосексуального розвитку сучасних школярів. *Клінічна та експериментальна патологія*. 2017. Т. 16, № 1. С. 128–131. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/kep_2017_16_1_30.
4. Попеску І.К. Еволюція проблеми здоров'я людини в античній філософії і медицині. Львів : Тексти лекцій, 1993. С. 71.
5. Іванюшкін А.Я. «Здоров'я» і «хвороба» в системі ціннісних орієнтацій людини. *Валеологія*. 1982. № 1. С. 49–58.
6. Kholoud Ahmed Ali Ibrahim¹, Marwa Esameldin Ahmed ElRefaie Khamis², Zeinab Mohamed Ahmed Ali², Ghada Refaat Amin Taha² * and Ghada Ibrahim Gad³. Understanding Sexual Behaviour in a Sample of 2 to 12 Years Old Egyptian Children. *Journal of Childhood & Developmental Disorders* ISSN 2472-1786. 2020, Vol. 6 No. 1:3.
7. Огаркова Е.С. Сексуальность как психологический феномен. *Вестник науки и образования*. № 6(30). 2017. URL : <http://scientificjournal.ru/images/PDF/2017/VNO-30/seksualnost-kak-psikhologicheskij.pdf>.
8. Лоуэн А. Психология тела: биоэнергетический анализ тела. Москва : Институт общегуманитарных исследований, 2004. С. 107.
9. Обуховский Казимеж. Психология влечений человека. Москва : Прогресс, 1971, 249 с.
10. Акимова Л.Н. Психология сексуальности. Одесса : СМІЛ, 2005. С. 254.
11. Мастерс У.Г. Основы сексологии (HUMAN SEXUALITY). Москва : Мир, 1998. 342 с.
12. Гупаловська В., Стрілець Н. Психологічні особливості сексуальних установок молоді. *Збірник наукових праць. Психологічні науки*. Том 2. Випуск 10(91). 2013. С. 89–94.
13. Иванова Н.Ю. Психологические аспекты понятия «сексуальность». *Вестник ТГПУ (TSPU Bulletin)*. 2013. № 11(139). С. 81–86.
14. Кон И.С. Междисциплинарные исследования. Социология. Психология. Сексология. Антропология. Ростов н/Д : Феникс, 2006. 608 с. (Серия «Высшее образование»). ISBN 5-222-08626-7.

15. Зигмунд Фрейд. Очерки по теории сексуальности. Издательство АСТ, 2006. 288 с.
16. Liana S. E., William Hurwitz, Debra Lieberman. Sex Differences in Preferences for Humor: A Replication, Modification, and Extension. *Evolutionary Psychology*. www.epjournal.net. 2015. 13(1): 167–181. DOI link: <https://doi.org/10.1177/147470491501300110>.
17. Семерикова А.А., Новгородцев В.М. Роль психосексуального развития в формировании насильственной сексуальной мотивации. *Психология и Психотехника*. 2019. № 3. С. 29–44. DOI: 10.7256/2454-0722.2019.3.29083. URL : https://nbpublish.com/library_read_article.php?id=29083.
18. Рада Європи про запобігання насильства жінок та боротьбу із цими явищами (Стамбульська Конвенція). Київ : К.І.С. 2014 р.

Smolska L.M. PSYCHOLOGICAL-SPIRITUAL COMPONENT OF YOUTH'S HEALTHY SEXUALITY

Here are considered some theories of health and sexuality and on their bases the concept of healthy sexuality is proposed. It is based on the concept of health as a normal psychosomatic state and the ability of a person to meet optimally the system of material and spiritual needs. The important level of health is psychological one, which is revealed as the ability to overcome obstacles consciously and to restore the harmony. Sexuality is defined as a complicated socio-cultural phenomenon, so the factors which influence sexuality are diverse. The most important potential source of healthy well-being is a person's desire to be valuable in social surrounding. Sexually healthy human behavior depends on the definite hormonal status and sexual, emotional, communicative experiences. It is appropriate to spiritual motives of the personality to be the creator of goodness with love in the heart. Healthy sexuality of a personality who is on the path of development in the context of global and local challenges – is not the result of evolutionary processes. It is conscious psycho-bodily activity with the valuable cultural ideals. As sexual behavior has an innate and acquired components, it is assumed that the acquired one contains psychological and spiritual elements. By using some scientific sources, the factors which influence the development of healthy sexuality were defined. A clarifying test survey of educators was conducted in order to clear up teachers' thoughts and attitudes to the topic. It was found out that grant educational and prevention programs do not always meet the Ukrainian value priorities of emotional intimacy, tenderness, spontaneity and love. The authoress proposes directions to promote the development of a sexually healthy personality on the basis of selected psychological and spiritual elements. One of the meanings should be samples of art, carefully selected and integrated into school curricula by professionals. Here is offered the structure of psychological-spiritual part of healthy sexuality sources. The author's variant consists of six elements; they can be used for making an appropriate model and experimental educational program.

Key words: sources of sexual well-being, socio-cultural factors of sexuality, spiritual values, directions for development, healthy sexuality.